

— Gunnel Karlsson, »Gender clashes, clangers and faux pas. Notes on the construction of cabinet minister Ulla Lindström's political persona«

— A B S T R A C T —

The political diaries of Ulla Lindström caused a great sensation when published in 1966, three years after her resignation as minister without portfolio. She was the only female minister in the Swedish government from 1954 to 1966 and, according to the press, her career had been characterized by *faux pas* or, as one reviewer of her diaries wrote: »(t)he silly Ulla /.../ of the botches, bodes, and gaffes«. He added that he himself had helped to put her down »with both malice and recklessness«. Surprised, he found her recently published political diaries impressing, written by an intelligent and humorous politician.

He was, however, not the only journalist putting Ulla Lindström down. A particular discourse or way of describing her *political persona* was developed in the Swedish press during her ministerial career. She started as the good-looking »pin-up girl« of the Parliament and ended up as the »shrew« of the party, the *faux pas* queen who was too talkative and thus in need of a muzzle. She was constructed as deviant, both as a woman and as a politician.

In her political diaries Ulla Lindström herself compared the way in which she and her male colleagues were portrayed in the press. She created her own *political persona* and tried to show that the *political persona* created by the press was a *false persona*, built on prejudices against women and misogyny. In my paper I will compare Lindström's own *political persona* with the *one* created in the press.

— Gunnel Karlsson is Senior lecturer in Gender studies at Örebro University, and is as a researcher affiliated with Center for Feminist Social Studies (CFS).

— Keywords: women in politics, political persona, political diaries, faux pas

— <http://lir.gu.se/LIRJ>

■—Gunnel Karlsson—■

■—GENUSKROCKAR, KLAVERTRAMP OCH

FADÄSER. Anteckningar om konstruktionen

av statsrådet Ulla Lindströms politiska

persona —■

■—Man var till en början en smula charmerad av denna patetiska, stridslystna och ömhudade superkvinna, som med samma rödkindade iver gav sig i kast med potatispriser och plaskdammefrågor, självbetjäningsbutiker och kollektivhus, konsumentupplysning och människovård, morgonböner och vit slavhandel. Visst tålde hon skrattas åt men mer hedras ändå, den röda valkyrian, vars kvastföring vi beundrade, även när hon i överdriven städnit satte rovor på linoleummattan i kanslihuset. Men den senaste blamagen är oursäktlig /.../ Hur vore det om statsrådet med sin kvinnliga blick för accessoarer provade en liten pikant munkorg att bäras till något svart plus en snofsig hatt med örhängen under.¹

Den »patetiska, stridslustna och ömhudade superkvinnan« var Ulla Lindström, den enda kvinnan i Tage Erlander regering åren 1954–66. Hon var konsultativt statsråd² med ansvar för familje-, konsument-, bistånds- och flyktingfrågor. Det var en blandning av frågor där Lindström, trots den raljanta tonen i citatet ovan, gjorde bestående insatser när det gällde kvinnans ställning i samhället, konsumentfrågor, utbyggnad av barnomsorg och u-hjälp. Åren 1949–66 var hon också svensk FN-delegat och i FN förde hon en uppmärksam kamp för familjeplanering, en fråga som enligt dåvarande generalsekretären Dag Hammarskjöld fick »hela FN att rodna«.³ Ulla Lindström var den tredje kvinnan någonsin på en svensk statsrådspost och den första som stannade under en så lång period som tolv år. Hennes företrädare, Karin Kock, var konsultativt statsråd och folkhushållningsminister 1947–49, och Hildur Nygren ecklesiastikminister (utbildningsminister) under endast sex månader 1951.⁴ När Ulla Lindström 1966 avgick som statsråd var det på eget initiativ och i protest mot att regeringen vägrade höja biståndet till utvecklingsländerna.

Kort efter sin avgång publicerade Ulla Lindström sina »politiska dagböcker« i två volymer. Den första, *I regeringen. Ur min politiska dagbok 1954–1960*, kom 1969 och året efter kom den andra, *Och regeringen satt kvar! Ur min politiska dagbok*

1960–1967. Böckerna väckte stort uppseende, dels för att det på den tiden var ovanligt att högt uppsatta politiker publicerade sig så kort tid efter sin avgång, dels för att hon återgav interna diskussioner i regeringskretsen. Ulla Lindström hade gjort stenografiska anteckningar och skrev i första boken att »(c)itaten är underbyggda av min stenografi och således äkta«. ⁵ Det är intressant att Ulla Lindström beskriver citaten som »äkta«, som vore hennes tolkning och urval av citat operativa och sanna. Den enda gång jag hade tillfälle att träffa Ulla Lindström uppmanade hon mig att läsa dagböckerna, som i original förvaras på Riksarkivet, med orden: »vartenda ord är sant«. Inom den biografiska forskningen har sanningsanspråk i dagböcker och självbiografier länge diskuterats och frågan om auktorisation är central. ⁶ Den sanning/tolkning som gavs i Ulla Lindströms politiska dagböcker var hennes egen och den »politiska krönika« ⁷ hon skrev hoppades hon skulle komplettera statsvetenskaplig forskning. Det var Ulla Lindström som på egen hand gjorde urvalet i originaldagböckerna och också redigerade materialet. En jämförelse mellan originaldagböckerna, skrivna för hand, och de publicerade böckerna visar stor överensstämmelse dem emellan. I den tryckta versionen skrev Lindström att texten i princip inte ändrats, om än med undantag för »ett och annat sårande omdöme eller ogrannlaga uttryck, som skrivits i stridens hetta«. ⁸

Bakgrunden till dagboken var att Ulla Lindström, som tidigare arbetat som journalist, hade till vana att göra anteckningar, till exempel vid sammanträden. Under statsrådstiden utvecklades anteckningarna till en politisk dagbok. Avsikten med dagboken var till en början att få stöd för minnet. Hennes tanke var att hon skulle kunna läsa dagboken när hon blev gammal och kanske förklara de politiska besluten för barnbarnen. ⁹ De med tiden ökande kraven på demokrati och insyn fick henne att tänka om när det gällde publicering. Hon ville inte skildra personer utan »studera politiska argument«, skrev hon i förordet till den första boken, och fortsatte: »jag tror helt enkelt, att vittnesbörd om hur en regering kan fungera har ett allmänt intresse«. ¹⁰ Det hindrade inte att hon också ville berätta sin egen version bakom »avhoppet« ur regeringen. ¹¹ Efter publiceringen av memoarerna deltog Ulla Lindström i flera debatter om dagböcker som källa och hon intervjuades också i TV. ¹²

Förutom utdrag ur den dagbok som Ulla Lindström skrev i hemmet på kvällarna, innehöll de publicerade böckerna förklarande sammandrag av händelser som inte skildrades i dagboken, en slags kontext. Dessutom fanns insprängda kapitel författade av Lindström, ofta i form av en slags politiska essäer. Den andra boken innehöll också ett kapitel där hon skrev om hur det var att vara ensam kvinna i politiken. Ulla Lindström var en driven skribent och böckerna blev väl mottagna och recenserades i många tidningar. Till stor del upp-

fattades böckerna som ett »försvarstal«, där Ulla Lindström gav sin version av en statsrådstid som präglats av »personförföljelse« i massmedia.¹³

I mitt pågående arbete med en biografi om Ulla Lindström som statsråd och politisk kvinna tycker jag mig finna en påfallande diskrepans mellan den bild jag fått av Ulla Lindström och hennes vardagliga arbete i regeringskretsen, i riksdagen och i FN (som det avspeglas i hennes dagböcker, i talmanuskript, i riksdagsprotokoll, memoarer med flera källor) och den *politiska persona* som skapats av henne i pressen. I pressen handlar det för det första om hur det kvinnliga statsrådet gör fel *som kvinna*, när hon inte niger för den engelska drottningen (mer om den episoden nedan), och som begår ett etiketsbrott när hon kommer till ett bröllop iförd svart klänning.¹⁴ För det andra handlar det om att Ulla Lindström enligt pressen *gör eller är fel som politiker*, vilket framgår av ofta upprepade och överdrivna skildringar av episoder som beskrivs i termer av fadäser, grodor och blamager. Det kan handla om att ett tal av Ulla Lindström felciterats i en tidning som sedan sprids, kommenteras och förlöjligas. Ulla Lindström beskrev i sina publicerade dagböcker hur »t.o.m. falska citat av vad jag påstått sagt i riksdagen« spreds och hur tidningarna sedan »bespottade mig sedan för dessa 'ovanligt vårdslösa' uttalanden som de själva hittat på«.¹⁵

Forskningen visar att det är svårt för politiskt aktiva kvinnor att förena de motstridiga krav som ställts på dem som handlingskraftig politiker och »riktiga« kvinnor.¹⁶ Inom massmedieforskning används ofta ordet *persona* för att beskriva den personlighet som en politiker iscensätter på den offentliga arenan, en *politisk persona*.¹⁷ Problemet för politiker är att det i massmedia ofta skapas en annan *persona* än den som politiker själv iscensätter. Så upplevde till exempel Hilary Rodham Clinton hur en *falsk persona* skapades av henne i pressen.¹⁸ På ett motsvarande sätt kan kanske pressens bild av Ulla Lindström som ett pratigt och beskäftigt statsråd, vars karriär präglades av grodor, fadäser och klavertramp, ses som ett sätt att »skapa« hennes *politiska persona*¹⁹ och med den en diskurs; ett specifikt sätt att tala och skriva om regeringens enda kvinna. När Ulla Lindström några få år efter sin avgång 1966 publicerade sina politiska dagböcker var ett av hennes motiv sannolikt att hon ville ge sin version, det vill säga skapa sin egen *politiska persona* som motvikt mot den bild som skapats av henne i pressen. Troligen ville hon också skapa sig en *persona* som kontrasterade mot den felaktiga bild hon upplevde att kollegor i partierna och politiken hade av henne.²⁰

— Påfallande ofta var den *politiska persona* som tecknades av Lindström i pressen en stereotyp; en kvinna som tog för stor plats, pratade för mycket, som var beskäftig och alltför

spontan.²¹ I sin dagbok skrev Ulla Lindström att hon själv noga förberedde sina tal men att ingen trodde det, eftersom »kvinnor är spontana«.²² Den *politiska persona* Ulla Lindström själv skrev fram i sina dagböcker stämmer med andra ord inte med den stereotypa bilden av den politiska kvinna som framträdde i pressen och jag har försökt fånga »glappet« mellan dem med ordet *genuskrock*; den kollision som uppstod när Ulla Lindström agerade som statsråd och det tolkades som att hon gjorde fel som kvinna, det vill säga hon »gjorde kön« på fel sätt. För att tydliggöra vad jag menar ska jag ge exempel på dels hur ett specifikt sätt att beskriva Ulla Lindström utvecklades i pressen, dels på en *genuskrock*, det vill säga en kollision mellan den politiska kvinnans agerande som politiker och publikens förväntan om att hon som kvinna skall göra kön på »rätt« sätt.

—ETT RESOLUT FRUNTIMMER—

När Ulla Lindström 1954 utsågs till statsråd noterade Tage Erlander nöjt i sin dagbok, att reaktionen i pressen var »ganska hygglig« och att »det tycks ha gjort ett visst intryck, att vi denna gång valt ett resolut fruntimmer«.²³ Det nya, kvinnliga statsrådet väckte uppseende och pressens bevakning av Ulla Lindström var intensiv. Hennes utseende, meriter och familj kommenterades flitigt. Som regeringens enda kvinna blev Ulla Lindström extremt synlig,²⁴ inte minst på grund av att kvinnors och mäns sätt att klä sig på 1950-talet fortfarande var mycket könspräglad. Kvinnor bar till exempel inte långbyxor annat än vid sport och i offentliga sammanhang bar män kostym, och kvinnor dräkt eller klänning. Den traditionellt könsstereotypa klädseln bidrog till att Ulla Lindström på dåtidens svart-vita foton ofta såg påfallande avvikande ut, där hon stod omgiven av idel kostymklädda män. På 1950-talet betonades fortfarande kvinnors och mäns *olikhet*. Kvinnor och män hade *olika* uppgifter i samhället, ett synsätt som redan vid övergången till 1960-talets skulle utmanas när *könsrollsdebatten* tog fart med krav på *lika* roller för kvinnor och män.²⁵

Det positiva mottagandet i pressen av det nya, kvinnliga statsrådet följdes snart av ett gradvis mer kritiskt sätt att skriva om henne. När en kvällstidning under rubriken *Veckans politiska profil* porträtterade Ulla Lindström skrev man att »hennes statsrådstids historia är hennes fadäders« och rubriken på artikeln löd »[m]inst en groda om året!«²⁶ En annan tidning skrev om ett av Lindströms tal i FN, att »[f]ru Lindströms fadäs kunde ha varit ojord om hon varit mindre glapp i underkäken«.²⁷ När Gustaf von Platen, *Vecko-Journalens* chefredaktör, recenserade hennes andra politiska dagbok skrev han: »[d]en fåniga Ulla, grodornas, tabbarnas och klavertrampens famösa tant U« och fortsatte »[ä]r verkligen den kloka och begåvade person som skrivit ner dessa dagboksanteckningar och författat de tillbakablickande sammanfattningarna samma

stupida och vimsiga höna som man läste om i tidningarna när hon fortfarande tillhörde regeringskretsen?«²⁸ Med viss självinsikt tillade von Platen: »hennes som man själv var med om att skriva ner, med både hätskhet och hänsynslöshet.«²⁹ Pressens ordval kan för en nutida läsare upplevas som förvånansvärt brutalt, men tonfallet sattes delvis av Gunnar Unger, som var känd för sina både elaka och beundrande politikerporträtt, publicerade i den konservativa *Svensk Tidskrift*. 1957 beskrev han till exempel Olof Palme som »Kanslihusets grå eminens /.../en vesslelik liten man med grått ansikte.« Unger fortsatte »(h)an har en briljant begåvning, en förtärande maktlystnad, en obegränsad hänsynslöshet samt förmågan att göra sig outhärlig för sin herre, de röda eminensernas eminens.«³⁰ Givetvis avspeglas här också de starka motsättningar som fanns mellan socialdemokratin och en stark (om än splittrad) opposition, ledd av Högerpartiet och Folkpartiet.³¹

Den ofta hätska kritiken drabbade inte enbart Ulla Lindström som person, också hennes politiska arbete blev förlöjligt och förminskat, vilket beteckningar som »potatispriser« och »plaskdammefrågor« i det inledande citatet visar. När *Vecko-Journalens* Stig Ahlgren, som liksom Gunnar Unger var känd för sin vassa penna,³² skrev att Lindström på kvinnors vis pratade för mycket och behövde en »pikant munkorg« som accessoar, gav han uttryck för ett för sin tid föga kvinnovänligt (men alls inte ovanligt) sätt att beskriva landets högst uppsatta, kvinnliga politiker. Ulla Lindström *blev* »[d]et pratande statsrådet«³³ och den munkorg som Stig Ahlgren efterlyste redan 1957 dök så småningom upp också på Svenska Dagbladets ledarsida.³⁴ Även den socialdemokratiska pressen beskrev henne ofta som alltför talför och beskäftig och dessutom som regeringens »svagaste nummer.«³⁵

Det här sättet att beskriva Ulla Lindström återfinns även i memoarer och biografier skrivna många år efter hennes aktiva statsrådstid. Så skrev diplomaten och ambassadören Gunnar Jarring i sina memoarer från 1983, att Ulla Lindström »låg inte för diplomati – allt var rakt på sak, helst uppskäftigt. Hennes vedersakare betecknade henne gärna som 'beskäftig'«³⁶ Gunnar Jarring angav ingen källa och det gjorde inte heller Kjell Östberg, när han i sin biografi över Olof Palme från 2008 skrev att Lindström betraktades som ett »svagt statsråd.«³⁷ Frågan om Lindström var ett »svagt« statsråd eller inte fördjupar jag mig inte i här, men det faktum att hon var ensam kvinna i regeringskretsen spelade sannolikt roll när hon bedömdes. Och frågan är väl om man skulle beskriva ett manligt statsråd med ord som »uppskäftig« och »beskäftig«?

I ett brev till Tage Erlander funderade Ulla Lindström över skillnader i ordval när kvinnliga och manliga politiker kritiserades i pressen. Hon skrev att ord som »[i]nkompetent, oduglig, svag, omdömeslös är exempel på ord som är politiskt gångbara

i förhållande till båda könen«. ³⁸ När det gällde kvinnor menade hon att de beskrevs med en »nedlåtenhet i tonfallet« som inte gällde män och gav exempel med ord som använts om henne själv: »beskäftig, hysterisk, snakkesalig, trätlysten, 'sessa med stjärten känslig för ris'«. ³⁹

Det fanns också en motdiskurs, inte minst bland de ännu tämligen fåtaliga kvinnliga journalisterna. I veckopressen, där de kvinnliga journalisterna på 1950- och 60-talen var fler än i dagspressen, beskrevs Ulla Lindström ofta i mer positiva ordalag. ⁴⁰ I *Röster i Radio* intervjuades Ulla Lindström i samband med ett radioprogram och där förundrades man över kritiken mot Lindström:

— Det är svårt att säga varför kritiken mot Ulla Lindström varit så hård och nästan konstant obefogad och onyanserad. Kanske för att hon är kvinna och därför en nagel i ögat på regeringens oppositionspolitik. Kanske för att hon var färsk och därför en lämplig och intressant måltavla. En ny slagpåse för variationens skull ... ⁴¹

I sin bok om Olof Palme framhåller Henrik Berggren att kvinnor under Ulla Lindströms statsrådstid ännu inte togs på allvar som politiker. ⁴² Enligt Berggren kommenterades Lindströms utseende både i damtidningar och på ledarsidor: hon var en »valkyria, en blond amason, regeringens pinuppa«. ⁴³ Även hennes sätt att klä sig kommenterades: »grå orlonklänning av den där skrynkefria sorten som kan tvättas upp i handfatet, stadiga skor /.../ figur i lagom format, slätkammat hår som tyder på god nattsömn«. ⁴⁴ Forskning om kvinnors ofta mödosamma väg ut i offentligheten visar att det även idag är vanligt att kvinnliga politikers utseende (frisyr, make-up och klädsel) kommenteras i media. ⁴⁵ En kvinnlig politiker avbildas ofta i sitt hem tillsammans med sin familj, medan en manlig politiker intervjuas i sin professionella roll, helst i sitt tjänsterum. ⁴⁶ Den kvinnliga politikern porträtteras med andra ord som representant för sitt kön medan den manliga politikern beskrivs som en representant för sin profession. ⁴⁷ Att vara en kvinna som tog plats i det offentliga rummet var (och är fortfarande) en utsatt position, och Ulla Lindström beskrev hur hon fick ta emot anonyma brev med »sexualsadistiska teckningar och s.k. fula ord«. ⁴⁸

— G E N U S K R O C K —

Sitt publika genombrott fick Ulla Lindström 1956, då hon blev känd som statsrådet som inte neg när den engelska drottningen Elisabeth II av England besökte Stockholm. Det var en episod – eller skandal – som ledde till krav på hennes avgång; hon ansågs vara en skam för fosterlandet när hon inte kvinnligt neg utan i likhet med sina manliga statsrådskollegor

bugade för drottningen. I sin politiska dagbok beskrev hon hur hon blev kallad »Fru Nigström« och att hon fick massor av brev, fyllda med hatfyllda invektiv.⁴⁹ Upprördheten kan möjligtvis (och i efterhand) förstås som en oförmåga att tolka en högt uppsatt kvinnlig politikers agerande. Som regeringsledamot bugade Ulla Lindström i likhet med sina manliga kollegor, men, eftersom statsrådsrollen fortfarande var manligt kodad, såg varken publiken eller pressens företrädare *statsrådet* Lindström. De såg *Fru Lindström* som *inte* neg; hon betedde sig med andra ord inte som förväntades av henne som kvinna. I annat sammanhang har jag beskrivit kollisionen mellan förväntan på Ulla Lindström som politiker och som kvinna som en paradoxal *genuskrock*.⁵⁰ Det blev fel hur hon än gjorde, en krock eller paradox som handlar om svårigheten att förena rollen som politiker och kvinna.⁵¹

I dagböckerna framgår det att Ulla Lindström ofta kände sig både missförstådd och underskattad i kretsen av kollegor och partikamrater.⁵² När Lindström vid en tidig konflikt med finansminister Sträng hotade med att avgå om hon inte fick de medel som enligt henne redan utlovats av hans företrädare, tolkade Erlander det i sin dagbok som ett tecken på att »Ulla är så helt annorlunda än alla vi andra att det väl inte går att hålla ihop i längden. Alla har väl ett behov att hävda sig, att ta ära av vad som göres, men hos henne är detta begär drivet till lidelse.« Genom att hota om avgång ställde hon sig »utanför gänget«, skrev han och »[d]et går inte«. Han fortsatte: »[M]en vi får väl skriva det inträffade på Ullas misstänksamhet, vållad av att hon sitter bland alla karlarna som ensam kvinna.«⁵³ Slutsatsen är intressant. Ulla Lindström var upprörd över Strängs vägran att uppfylla ett löfte om medel till »hennes« politikområde. Hennes upprördhet tolkade Erlander inte som ett tecken på att hon var en politiker med vilja, som var beredd att kämpa för sin sak. När hon till och med hotade med avgång sågs det inte som en fråga om partiets politik, utan som ett tecken på misstänksamhet vållad av att Lindström var ensam kvinna. Här skulle man kanske kunna tala om ett slags dubbel *genuskrock*, där Lindström inte var som »alla vi andra«, det vill säga att hon gjorde fel både som politiker (hotade att avgå) och som kvinna (hon var för påstridig).⁵⁴

Det faktum att Ulla Lindström inte neg för drottning Elisabeth skulle komma att följa henne genom hela hennes politiska karriär och den incidenten blev en del av hennes *politiska persona*, omnämnd såväl vid hennes 85-årsdag som när hon avled 1990.⁵⁵ Själv såg hon bråket om nigningen som en »löjlig etikettsdetalj«. ⁵⁶ Den uteblivna nigningen kan onekligen ses som en torftig beskrivning av Ulla Lindströms tolvåriga statsrådstid. Mindre känt är hennes övriga politiska arbete, till exempel inom familjepolitiken. Det var Ulla Lindström som i slutet av 1950-talet initierade forskning om kvinnors nya roll i

familj och yrkesliv⁵⁷ och hon var också »arkitekten« bakom en ny modell för statsbidrag till daghem.⁵⁸ Det ledde i sin tur till ett efterlängtat genombrott i daghemsfrågan i riksdagen 1963, där man dittills varit motståndare till daghemsutbyggnad. Barntillsyn i offentlig regi är en fråga som i ett nutida perspektiv kan beskrivas som en av 1960-talets absolut viktigaste reformer på familje- och arbetslivets område, men Ulla Lindströms avgörande roll är idag tämligen okänd.⁵⁹

—AVGÅNG I PROTEST—

Bistånd till utvecklingsländerna⁶⁰ var ytterligare en fråga som låg Ulla Lindström varmt om hjärtat. Som svensk FN-delegat tog hon i FN upp den särskilt i katolska länder känsliga frågan om preventivmedel och födelsekontroll. I Sverige blev Ulla Lindström som statsråd högst ansvarig för NIB, *Nämnden för Internationellt Bistånd*, ett organ för svenskt bistånd som skapades 1962 och som 1965 ersattes av SIDA. När NIB:s verksamhet 1963 utsattes för kritisk granskning i svensk press, startade Aftonbladets dåvarande chefredaktör Kurt Samuelsson vad som nog bäst kan beskrivas som ett massmedialt drev mot Ulla Lindström. Hon anklagades för ministerstyre och i *Aftonbladet* ställdes krav på hennes avgång, ett sensationellt krav med tanke på att det rörde sig om en socialdemokratisk tidning, ägd av LO. När Ulla Lindström senare på egen begäran avgick som statsråd 1966 var det efter en konflikt med finansminister Gunnar Sträng om u-landsbiståndets storlek. Efter statsrådstiden var Ulla Lindström kvar som ledamot av riksdagens första kammare, där hon fortsatte driva frågan om enprocentmålet, det vill säga att en procent av BNP skulle avsättas till u-landsbistånd. Hon lämnade riksdagen 1970. Enligt egen uppgift blev Ulla Lindström »utfrysad« av partiexpeditionen efter sin avgång.⁶¹ Tage Erlander hade enligt Lindström sagt, att det skulle uppfattas som en »stor illojalitet mot partiet« om hon avgick på u-hjälpen och tillagt, att hon skulle bli »hanterad därefter. Vi är trots allt ett starkt parti och du kommer att få känna av det. Du kommer inte att »bli« något...«⁶² Hon fick heller inga nya uppdrag för partiet. Sedan Ulla Lindström lämnat riksdagen var hon ordförande i Rädde Barnen 1971–89. Det väckte viss uppmärksamhet när hon engagerade sig mot kärnkraft och för linje tre i samband med kärnkraftsomröstningen 1980. Hon var i gott sällskap av ytterligare ett par av partiets mest framträdande kvinnor, Inga Thorsson och Alva Myrdal, som också tog avstånd från partiets kompromisslinje i fråga om avveckling av kärnkraften.

Ulla Lindström avled 1990 vid en ålder av 88 år. I sina politiska dagböcker har hon skildrat sin tid i regeringen men någon biografi har inte skrivits, vilket kan ses som anmärkningsvärt med tanke på att hon var en pionjär: hon var den första kvinnan som stannade en längre tid i regeringen, hela tolv år. Det

hindrade inte att Ulla Lindström sågs som en avvikare i det manligt dominerade partiet. När hon mot Tage Erlanders uttryckliga avrådan avgick som statsråd gjorde hon det mest förbjudna, hon »bröt mot den lojalitetskultur som präglade rörelsen« något som man »inte gjorde ostraffat i SAP« som Petra Pauli skriver i sin avhandling *Rörelsens ledare*.⁶³ Enligt partiet var det med andra ord Ulla Lindström som var problemet, och det är ett synsätt som speglas både i samtida press och i senare tids forskning om och av partiet.⁶⁴ Det finns nyare forskning där man vänder på resonemanget: det är den manliga dominansen i politiken som ses som problemet, inte den ensamma kvinnan.⁶⁵ Ser man till den svenska arbetarrörelsen dröjde det till 1990-talet innan den manliga övervikten i partiets och LO:s ledning på allvar började ifrågasättas.⁶⁶ Det tog mer än hundra år innan LO fick en kvinnlig ordförande (Wanja Lundby-Wedin år 2000) och SAP fick en kvinnlig partiledare (Mona Sahlin år 2007). Ulla Lindström försökte tidigt både ifrågasätta och bryta den manliga dominansen inom rörelsen. Hennes ifrågasättande mötte motstånd, särskilt på 1950- och 60-talen, då många fortfarande tyckte att det räckte med *en* kvinna som representant för gruppen kvinnor i politiken.⁶⁷

Ulla Lindström var själv mycket klar i sin analys, både när det gällde olikhet i arbetsvillkor för kvinnor och män i politiken *och* männens oförmåga att se kvinnor som likar. Hennes manliga kollegor förnekade å sin sida med emfas att de behandlade henne annorlunda för att hon var kvinna. Det gällde bland andra Gunnar Sträng, som i ett brev till Ulla Lindström skrev att hon, i egenskap av ensam kvinna, överdrev »den maskulina atmosfären i regeringskretsen«.⁶⁸

I sina dagböcker uttryckte sig Tage Erlander ofta negativt om Ulla Lindström.⁶⁹ Vid ett tillfälle, när han var mycket irriterad skrev han (som redan återgivits ovan), att hon är »annorlunda än vi andra«.⁷⁰ Och här finns kanske en nyckel: både i politiska kretsar och i pressen (inte minst i skämtteckningar) *blev* eller *framställdes* Ulla Lindström som annorlunda och till och med *fel*.⁷¹ Om hon som politiker stred för sin sak och visade både vilja och temperament gjorde hon fel som kvinna: hon tog för stor plats och beskrevs som aggressiv eller beskäftig.⁷² Det paradoxala blev tydligt när hon tillsammans med kollegorna i regeringen bugande hälsade på drottning Elizabeth: som politiker gjorde hon rätt men som kvinna gjorde hon fel, när hon inte neg. Än tydligare blev genuskrocken när Ulla Lindström som ny i riksdagen i pressen beskrevs som »riksdagens pinuppa« en beteckning hon själv bestämt avvisade.⁷³ Ordvalet avslöjar en total oförmåga att se bortom könet, att se att en politiker samtidigt kunde vara en kompetent politiker, riksdagsledamot *och* kvinna.

I den inledningsvis nämnda recensionen av Ulla Lindströms andra bok *Och regeringen satt kvar!* frågade Gustav von Platen

om den » kloka och begåvade person« som skrivit dagboken verkligen var samma person som den »stupida och vimsiga höna som man läste om i tidningarna när hon fortfarande tillhörde regeringskretsen?«⁷⁴ Det är en fråga som jag fortsätter att undersöka och som till stor del handlar om pressens tendens att konstruera Ulla Lindström som en stereotyp av en kvinnlig politiker: en babblande pratkvare.⁷⁵

NOTER

- 1 Stig Ahlgren: »Ulla med munkorgen«, *Vecko-Journalen* nr 14 1957.
- 2 Enligt *Nationalencyklopedin* är ett konsultativt statsråd eller en *minister utan portfölj* en äldre benämning på statsråd utan departementsansvar. Benämningen var mer träffande före 1975, då regeringarna alltid innehöll en eller två jurister utan departementsansvar (»granskningskonsulter« »juristkonsulter«).
- 3 Ulla Lindström: *Och regeringen satt kvar! Ur min politiska dagbok 1960-1967* (Stockholm 1970), 50.
- 4 Hildur Nygren fick lämna sin post i förtid i samband med att socialdemokraterna och dåvarande Bondeförbundet bildade en koalitionsregering i oktober 1951.
- 5 Ulla Lindström: *I regeringen. Ur min politiska dagbok 1954-1960* (Stockholm 1969), 19.
- 6 Lisbeth Larsson, *Sanning och konsekvens. Marika Stiernstedt, Ludvig Nordström och de biografiska berättelserna* (Stockholm 2001), 15.
- 7 Ulla Lindström: *I regeringen*, 9.
- 8 Lindström: *I regeringen*, 19.
- 9 Lindström: *I regeringen*, 9.
- 10 Lindström: *I regeringen*, 18.
- 11 Lindström: *I regeringen*. Om biografisk forskning och särskilt möjligheten för kvinnor att på den politiska arenan skapa en ny sorts feminitet eller att »göra kön«, se Jo Burr Margadant (red), *The New Biography. Performing Femininity in Nineteenth-Century France* (Berkely och Los Angeles 2011), 2f; Kirsti Niskanen, *Karriär i männens värld. Nationalekonomen och feministen Karin Kock* (Stockholm 2007), 11.
- 12 Tex i TV-programmet *DIREKT* som sändes den 14/10 1970 intervjuades Ulla Lindström om dagboken.
- 13 Det var Kaj Axelsson som i *Nya Norrland* den 21/11 1970 skrev »försvarstal« och Gustaf von Platen som i *Vecko-Journalen* (18 nov 1970) betecknade pressens sätt att skriva om Lindström som »personförföljelse«.
- 14 *Stockholms-Tidningen* 4 nov 1959.
- 15 Lindström, *Och regeringen satt kvar!*, 155.
- 16 Vad en »riktig« kvinna är ändras över tid och är en ständigt omdiskuterad fråga. När det gäller motstridiga krav på kvinnor i politiken se Maria Wendt, »Landsfäder och

småbarnsmammor. Mediala gestaltningar av kön och politik« i Freidenvall, Lenita & Jansson, Maria (eds), *Politik och kritik. En feministisk guide till statsvetenskap* (Lund, 2011) och Liesbet van Zoonen, *Entertaining the Citizen. When Politics and Popular Culture Converge* (Oxford 2004) 75, som båda framhåller att det är svårt för kvinnor att ikläda sig politikerrollen eftersom den är manligt kodad. Se även Margadant 2011 för ett mer historiskt perspektiv.

17 Van Zoonen, *Entertaining the Citizen*, 72, 74–75.

18 Det handlade förenklat om en konflikt mellan Hilary Clintons roll som first lady (presidentfru) och hennes roll som fru (som t ex behöll sitt flicknamn), van Zoonen, *Entertaining the Citizen*, 100.

19 »(P)ersona placeras mellan den individuella biografien och den sociala institutionen och det finns flera personae med olika grunder. Det kan vara en social roll, en profession, ett kall« skriver Margareta Hallberg: »Den intellektuella biografien och begreppet persona« i *Vi vet något. Festskrift till Jan Bärmark* (Göteborg 2008), 126.

20 Lindström, *I regeringen*, 18.

21 Om stereotypisering av kvinnor i offentligheten, se Margareta Svahn, *Liderliga kvinnor och omanliga män. Skällsord, stereotyper och könskonstruktioner* (Stockholm 1999).

22 Ulla Lindströms dagbok, vol VIII, 10 mars 1964, 97. Ulla Lindströms samling, Riksarkivet.

23 Tage Erlander, *Dagböcker 1954. Utgivna av Sven Erlander* (Hedemora 2004), 83. I dagboken tillade Erlander efter de citerade orden. »Vi får nu hoppas, att det går bra. Det beror inte bara på Ulla utan också på oss«.

24 Anna Wahl, et al: *Det ordnar sig. Teorier om organisation och kön* (Stockholm 2001), 150f, om den synlighet som ofta gör den enda kvinnan till symbol för alla kvinnor.

25 Jenny-Leontine Olsson: *Kön i förändring. Den svenska Könsrollsforskningen 1959–1979* (Stockholm 2011), 44f.

26 *Kvällsposten* 2/2, 1966.

27 *Söderhamns Tidning* 3/11, 1955.

28 Gustaf von Platen: *Vecko-Journalen* nr 47, 18 nov, 1970.

29 Gustaf von Platen: *Vecko-Journalen* nr 47, 18 nov, 1970. Ulla Lindström var som sagt svensk delegat i FN under många år och när U Thant från Burma blev FN:s generalsekreterare 1961 blev Ulla Lindström, som gjort sig känd för sitt engagemang för u-länderna, kallad Tant U.

30 *Svensk Tidskrift* 1957:527.

31 Per Wirtén: *Herbert Tingstens sista dagar. Berättelsen om ett liv* (Stockholm 2013).

32 Gustaf von Platen: *Min vän Stig Ahlgren: Kvickhetens konung presenteras av Gustaf von Platen*, enligt Gustaf von Platen var Ahlgrens penna »en stilet, doppad i etter och galla«, (Stockholm 1997), 27. *Dagens Nyheter* 7/4, 1957

33 Citerat efter *Svenska Dagbladet* 1963 20/9, som i sin tur citerar *Vestmanlands läns tidning* (fp).

34 *Svenska Dagbladet* (ledare) 28/10, 1963.

35 *Stockholmstidningen* 4/10, 1963

36 Gunnar Jarring: *Rikets förhållande till främmande makt. Memoarer 1952-64* (Stockholm 1983), 73.

37 Kjell Östberg: *I takt med tiden. Olof Palme 1927-1969* (Stockholm 2008, här har pocketutgåvan från Leopard förlag 2010 använts), 224

38 Brev från Ulla Lindström till Tage Erlander den 15 oktober 1963. Privat brevkopia förvaras hos Annika Alm Ekman, Stockholm.

39 Brev från Ulla Lindström till Tage Erlander den 15 oktober 1963. Likartad lista över ord som i pressen använts om manliga och kvinnliga politiker finns i Ulla Lindström: *Och regeringen satt kvar! Ur min politiska dagbok 1960-67*, 199.

40 Vilket inte hindrade att kvinnliga journalister i dagspressen också skrev positivt om Ulla Lindström, t ex Maud Adlercreutz (*Aftonbladet* 15/9, 1959) och Marianne Höök (*Svenska Dagbladet* 15/9 1959). Artiklarna var ofta skrivna som porträtt, t ex i samband med Ulla Lindströms 50-årsdag (Höök i *Svenska Dagbladet*), dvs det handlande om en annan genre än den på nyhets- och ledarsidorna. Mer om detta en annan gång.

41 *Röster i Radio* 5/8, 1961. *Röster i Radio* var en veckotidning gavs ut av Radiotjänst, senare Sveriges Radio.

42 Henrik Berggren: *Underbara dagar framför oss. En biografi över Olof Palme* (Stockholm 2010), 288. Det finns en stor mängd svensk och internationell forskning som visar att kvinnor och makt är en problematisk kombination, se t ex Maud Eduards: *Förbjuden handling. Om kvinnors organisering och feministisk teori* (Malmö 2002), Erika Falk: *Women for President. Media Bias in Nine Campaigns* (Urbana and Chicago, 2010), Kirsti Niskanen, *Karriär i männens värld. Nationalekonomen och feministen Karin Kock* (Stockholm 2007), Karen Ross: *Women, Politics, Media. Uneasy Relations in Comparative Perspective* (Cresskill, 2002), Maria Wendt »Landsfäder och småbarnsmammor. Mediala gestaltningar av kön och politik« i Freidenvall, Lenita & Jansson, Maria (reds), *Politik och kritik. En feministisk guide till statsvetenskap* (Lund, 2011).

43 Citerat efter Henrik Berggren: *Underbara dagar framför oss*, 288.

44 Berggren: *Underbara dagar framför oss*, citerat efter Berggren som inte anger källa, se artikel av Margit Vinberg i *Vecko-Journalen* nr 24 1954.

45 Nyligen uppstod en livlig debatt när bl a centerpartiledaren Annie Lööf i *Svensk Damtidning* blev stylad som en av »politikens prinsessor« *Svenska Dagbladet* 15/3 2014.

46 Forskningen talar om att kvinnor sexualiseras, intimi-

seras och domesticeras. Se Wendt: »Landsfäder och småbarnsmammor«, 121; Ross, *Women, Politics, Media*; Liesbet van Zoonen: *Entertaining the Citizen. When Politics and Popular Culture Converge* (Oxford 2004).

47 Terrell Carver, »Public Man' and the Critique of Masculinities« i *Political Theory*, vol 24 No 4 (Nov 1996). Eduards: *Förbjuden handling*.

48 Lindström: *Och regeringen satt kvar!* 199.

49 Ulla Lindström: *Och regeringen satt kvar!* 190; Lindström: *I regeringen*, 102ff, invektiv som »socialistdjävul, hundfitta och mjölkpiga«.

50 Ulla Lindström: *I regeringen. Ur min politiska dagbok 1954–59* (Stockholm 1969), 102ff. Om den uteblivna nigningen se även Gunnel Karlsson: »The Making of Political Women. Ulla Lindström and Inga Thorsson in Swedish Politics« i Freidenvall & Rönnbäck (reds), *Bortom rösträtten. Kön, politik och medborgarskap i Norden* (Södertörn 2011). Gunnel Karlsson: »Political power, femininity and gender clashes«. Unpublished paper presented at the ESSCH conference in Glasgow, April 2012.

51 Här kan man med Berit Ås (1982) tänka i termer av härskartekniker eller på de paradoxer politiska kvinnor ständigt möter i ett system där den politiska individen är en man. Enligt Joan Scott är en paradox »an opinion that challenges prevailing orthodoxy (literally, it goes against the *doxa*) that is contrary to received tradition. Paradox marks a position at odds with the dominant one by stressing its difference from it«. Joan Scott: *Only paradoxes to offer* (Cambridge, Massachusetts, 1996), 4.

52 Ulla Lindström: *I regeringen samt Och regeringen satt kvar!* passim.

53 Tage Erlander: *Dagböcker 1955*, 210f.

54 Episoden beskrivs också av Ulla Lindström: *I regeringen*, 70–72 och av Östen Undén, som gav stöd åt Lindströms version, *Anteckningar 1952–1966* (Stockholm 2002), 508.

55 *Helsingborgs Dagblad* 15/7, 1990 och *Göteborgs-Posten* 13/9, 1994.

56 Ulla Lindström: *I regeringen*, 105.

57 Tom Olsson, *Rätten att tala politik. Medieintellektuella och manlig medielogik under 1900-talet* (Stockholm 2011), 39.

58 Vilket historikern Ann-Katrin Hatje framhållit: »Arkitekten bakom denna nya modell för statsbidrag till daghemmen var statsrådet Ulla Lindström (s). Frågan hade först utretts i en statlig utredning, Familjeberedningen, där hon hade varit ordförande. 1963 års omläggning av statsbidragen till daghemmen innebar ett genombrott i daghemsfrågan, och det tidigare motståndet i riksdagen mot en daghemsutbyggnad hade brutits.« Ann-Katrin Hatje: »Från kvinno- till välfärdsfråga. Stockholms daghemspolitik från 1950- till 1970-tal« i Torbjörn Nilsson (red) *Stockholm blir välfärdsstad. Kommunalpolitik i*

huvudstaden efter 1945 (Stockholm 2011), 137. Se även Mikael Sjögren: »Familjen i servicedemokratin. Ulla Lindström som familjeminister 1954-1966«, i *Socialvetenskaplig tidskrift* nr 1 2003.

59 Hatje, »Från kvinno- till välfärdsfråga. Stockholms daghemspolitik från 1950- till 1970-tal«, 137.

60 När man talade om utvecklingsländer eller u-länder, som man sade på 1960-talet, avsågs i första hand asiatiska och afrikanska länder, i praktiken ofta tidigare kolonier som Algeriet, Etiopien, Kongo, Indien, Pakistan.

61 Brev från Ulla Lindström till Inga Thorsson 9/19, 1967. Inga Thorssons arkiv, Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek, vol 24.

62 Ulla Lindström, *Och regeringen satt kvar!*, 330. I ett brev skrev Ulla Lindström att partisekreteraren »Sten Andersson hade gjort sitt bästa för att effektuera domen«. Brev från Ulla Lindström till Per Eckerberg 24/11 1969. Ulla Lindströms samling (Riksarkivet) vol 9, mapp: brev 1969–71.

63 Petra Pauli: *Rörelsens ledare. Karriärvägar och ledarideal i den svenska arbetarrörelsen under 1900-talet*, (Göteborg 2012), 154.

64 Åsa Linderborg: 2002, *Socialdemokraterna skriver historia : historieskrivning som ideologisk maktresurs 1892–2000* (Stockholm 2002), Petra Pauli: *Rörelsens ledare*, 148–54.

65 Elin Bjarnegård: *Men in Politics. Revisiting Patterns of Gendered Parliamentary Representation in Thailand and Beyond* (Uppsala 2013).

66 Petra Pauli: *Rörelsens ledare*, 157f.

67 Lenita Freidenwall: *Vägen till varannan damernas. Om kvinnorepresentation, kvotering och kandidaturval i svensk politik 1970–2002*. (Stockholm 2006).

68 Brev från Gunnar Sträng till Ulla Lindström daterat 1/12, 1969. Ulla Lindströms samling, Riksarkivet, vol 7.

69 Tage Erlanders dagbok var sannolikt hans ventil, där han tillät sig att skriva negativt om medarbetare av båda könen. När det gäller Ulla Lindström var han ofta irriterad; mitt intryck från Erlanders dagböcker åren 1954–57 är att han inte uppskattade att hon inte följde spelreglerna och att hon inte tvekade att ta strid när det gällde att hävda sina ståndpunkter.

70 Tage Erlander: *Dagböcker 1954*, 211.

71 Jfr Maria Wendt & Maud Eduards: »Fienden mitt ibland oss. Kön och nation i pressbevakningen av Feministiskt initiativ« i Maria Jansson, Maria Wendt, Cecilia Åse (eds), *Den nationella väven: feministiska analyser* (Lund 2011).

72 I *Vecko-Journalen* (1954:24) skrev Margit Vinberg i en artikel om Ulla Lindström om ordet »beskäftig«: »hur många gånger är inte beskäftig och mångintresserad uttryck för samma sak?«

73 *Expressen* 3/6 1954.

74 *Vecko-Journalen* 18 nov 1970.

75 *Tranås-Posten* 4/7 1956, *Sydsvenskan* 5/10 1963. Se även Lindström *Och regeringen satt kvar!* där hon skriver att hon i pressen framställdes som en »pratmoster som inte kunde hålla tungan i styr«, 198.
